

रुकुमेली गाउँ खाने कथाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

शोधपत्र

शोधकर्ता
ईश्वरीप्रसाद गैर
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

प्रस्तुत *रुकुमेली गाउँखाने कथाको अध्ययन* नामक शोधपत्र नरबहादुर खड्काले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको छ । मेहनतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोध निर्देशक

.....

ईश्वरीप्रसाद गैरे

उप. प्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति:— २०६९/६/२५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

स्वीकृति – पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक सङ्घायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्र श्री अमरसिंह बुढाले त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नताकोत्तर तह (एम.एम) नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको रुकुमेली गाउँखाने कथाको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

नाम

प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम (विभागीय प्रमुख)

उप.प्राध्यापक ईश्वरीप्रसाद गैरे (शोधनिर्देशक)

प्रा.डा. केशव सुवेदी (बाह्य परीक्षक)

मिति: २०६९/०६/२८

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत रुकुमेली गाउँखाने कथाको अध्ययन नामक शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक श्री ईश्वरीप्रसाद गैरेको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो अति व्यस्त जीवनमा पनि अमूल्य समय दिइ मलाई समुचित निर्देशन, आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनुहुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक आभारका साथै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै मलाई यस कार्यका लागि अविस्मरणीय सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरु प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम, प्रा.डा केशव सुवेदी र डा. उप-प्राध्यापक जीवेन्द्रदेव गिरीप्रति पनि म आभारी छु ।

यस शोधपत्र तयार पार्ने सिलसिलामा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरुप्रति कृतज्ञ छु । साथै सामग्री-संकलन गर्ने क्रममा विशेष सहयोग गर्नु हुने जि.वि.स. रुकुमका कार्यक्रम तथा सूचना अधिकृत चिन्तामणि दाहाल, कम्प्युटर अपरेटर चन्द्रसिंह श्रेष्ठ र श्रीकोट मा.वि. रुमालबारा रुकुमकोट, रुकुम का शिक्षक लोकेन्द्र बहादुर बुढाथोकीप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । त्यस्तै आजभन्दा करिब साठी वर्ष पहिलेका गाउँखाने कथा भनेर सहयोग गर्ने मेरा पचहत्तर वर्षे पुजनीय बाबा श्री बलिराम खड्काप्रति म सधैं कृतज्ञ रहने छु ।

यसका साथै आ-आफ्ना क्षेत्रबाट आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइ दिनु हुने सम्पूर्ण महानुभाव प्रति पनि म कृतज्ञ छु । यस शोधपत्रमा आवश्यक शोधपुछमा सहयोग पुर्याउने नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर आवश्यक पुस्तक, पत्रिका र शोधपत्र उपलब्ध गराइ सहयोग पुर्याउने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुर परिवारप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक वर्ष
२०६५-२०६८
मिति: २०६९।०६।२८

शोधार्थी
नरबहादुर खड्का
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

पेज नं.

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय

१-६

१.१	विषय परिचय	१
१.२	समस्याकथन	१
१.३	शोधकार्यका उद्देश्यहरु	२
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोध कार्यको औचित्य, महत्व र उपयोगिता	४
१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.७	शोधविधि	५
१.८	शोधपत्रको रुपरेखा	५

दोस्रो परिच्छेद

रुकुम जिल्लाको सामान्य परिचय

७-२१

२.१	नामकरण	७
२.२	ऐतिहासिक परिचय	७
२.३	भौगोलिक-प्राकृतिक परिचय	९
२.४	राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	१०
२.५	जाति, भाषा, धर्मको आधारमा जनसंख्या	११
२.६	भू-उपयोगिता	१४
२.७	हावापानी, वर्षा र तापक्रम	१४
२.८	बाटो, वनस्पति र मुख्य जडिबुटी	१४
२.९	भेषभूषा	१५
२.१०	रुकुममा सहरीकरण	१५
२.११	पर्यटन विकास	१७

२.१२	रुकुममा हवाई यातायात	१९
२.१३	जिल्ला स्थित मुख्य मार्गहरु	२०
२.१४	निष्कर्ष	२१

तेस्रो परिच्छेद

लोकसाहित्यको एक विधाका रूपमा गाउँखाने कथा २२-५७

३.१	लोकसाहित्यका विधाहरु	२३
३.२	गाउँखाने कथाका परिभाषा	२६
३.३	गाउँखाने कथाका तत्त्व	२८
३.४	गाउँखाने कथाका विशेषताहरु	३०
३.५	गाउँखाने कथाका प्रकार	३४
३.६	गाउँखाने कथाका लोकसाहित्यका अन्य विधासँगको सम्बन्ध	३७
३.७	गाउँखाने कथाको महत्त्व	३९
३.८	गाउँखाने कथाको प्रयोजन	४१
३.९	गाउँखाने कथाको अध्ययन परम्परा	४३
३.१०	नेपाली गाउँखाने कथामा विश्वदृष्टि	४९

चौथो परिच्छेद

रुकुममा प्रचलित गाउँ खाने कथाको वर्गीकरण र विश्लेषण ५८-८५

४.१	रुकुममा प्रचलित गाउँखाने कथाको वर्गीकरण	५८
४.१.१	विषयवस्तुको आधारमा वर्गीकरण	५८
४.१.१.१	घरेलु जीवनसँग सम्बन्धित गाउँखाने कथा	५८
४.१.१.२	शरीरका अंग सम्बन्धी गाउँखाने कथा	५९
४.१.१.३	कृषि व्यवसाय सम्बन्धी गाउँखाने कथा	६०
४.१.१.४	प्राकृतिक वस्तु सम्बन्धी गाउँखाने कथा	६१
४.१.१.५	श्रृङ्गार तथा गहना सम्बन्धी गाउँखाने कथा	६२
४.१.१.६	धार्मिक कार्य सम्बन्धी गाउँखाने कथा	६३
४.१.१.७	विविध गाउँखाने कथाहरु	६३

४.१.२	वाक्य संरचनाका आधारमा वर्गीकरण	६५
४.१.२.१	सरल वाक्यात्मक गाउँखाने कथा	६५
४.१.२.२	संयुक्त वाक्यात्मक गाउँखाने कथा	६६
४.१.२.३	मिश्र वाक्यात्मक गाउँखाने कथा	६७
४.१.३	लयका आधारमा गाउँखाने कथाको वर्गीकरण	६७
४.२	रुकुमेली गाउँखाने कथाको विश्लेषण	६८
४.२.१	कृषि कर्मका दृष्टिले विश्लेषण	६९
४.२.२	प्रकृती चित्रणका दृष्टिबाट विश्लेषण	७२
४.२.३	नारी जीवनको चित्रणका दृष्टिले विश्लेषण	७४
४.२.४	सांस्कृतिक-सामाजिक र बौद्धिक प्रतिविम्बका दृष्टिले विश्लेषण	७६
४.२.५	भाषिक दृष्टिले विश्लेषण	७९
४.२.६	वाक्य संरचनाका दृष्टिले विश्लेषण	८१

पाँचौं परिच्छेद

उपसंहार तथा निष्कर्ष

८९-९५

५.१	उपसंहार	८६
५.२	सारांश	९०
५.२.१	पहिलो परिच्छेदको निष्कर्ष	९०
५.२.२	दोस्रो परिच्छेदको निष्कर्ष	९०
५.२.३	तेस्रो परिच्छेदको निष्कर्ष	९०
५.२.४	चौथो परिच्छेदको निष्कर्ष	९०
५.३	समग्र	९१
५.४	भावी सोधकार्यका निमित्त	९१

परिशिष्ट १ रुकुम जिल्लामा प्रचलित गाउँखाने कथाको वर्णानुक्रमिक

सङ्कलन

९९

परिशिष्ट २ सामग्री संकलनमा प्रयोग गरिएको चिठीको नमुना

१२७

परिशिष्ट ३ सूचकहरू

१२८

परिशिष्ट ४ रुकुम जिल्लाको नक्सा

१३०

सन्दर्भसामग्री सूची

१३१-१३२

तालिका सूची

	पेज नं.
तालिका नं. १ जातिको आधारमा जनसंख्याको विवरण	११
तालिका नं. २ भाषाको आधारमा जनसंख्या	१२
तालिका नं. ३ धर्मको आधारमा जनसंख्या	१३
तालिका नं. ४ रुकुम जिल्लामा शिक्षाको अवस्था	१३
तालिका नं. ५ रुकुम जिल्लामा भू-उपयोगिता	१४
तालिका नं. ६ सदरमुकाम खलंगादेखि विभिन्न गा.वि.स. हरूको दुरी (कोषमा)	१६
तालिका नं. ७ जिल्लामा रहेका पर्यटकीय दृष्टिले महत्त्वपूर्ण स्थलहरू	१७

संक्षेपीकरण सूची

उ.मा.वि.	–	उच्च माध्यमिक विद्यालय
एम.एड.	–	मास्टर्स अफ एजुकेशन
एफ.एम.	–	फ्रिक्वएन्सी मोडुलेसन
एम. ए.	–	मास्टर्स अफ आर्टस
क्र.सं.	–	क्रम संख्या
गा.वि.स.	–	गाउँ विकास समिति
जि.वि.स.	–	जिल्ला विकास समिति
जि.प्र.का.	–	जिल्ला प्रशासन कार्यलय
जि.शि.का.	–	जिल्ला शिक्षा कार्यलय
टि.भी.	–	टेलिभिजन
डा.	–	डाक्टर इन फिलोसोफी
दो.स.	–	दोस्रो संस्करण
ने.वा.से.नि.	–	नेपाल वायु सेवा निगम
प्रा.	–	प्राध्यापक
बी.एड.	–	व्याचुलर्स अफ एजुकेशन
वि.सं.	–	विक्रम संवत्
मा.वि.	–	माध्यमिक विद्यालय
त्रि.वि.	–	त्रिभुवन विश्वविद्यालय